

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та менеджменту
Кафедра міжнародних економічних відносин
та європейської інтеграції

Кваліфікаційна робота на правах рукопису

БІГУН Ольга Ігорівна

УДК 339.94:327.5(477)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

“Україна в системі глобального військово-технічного співробітництва”

за ОПП “Міжнародні економічні відносини” спец. 292 “Міжнародні економічні відносини” галузі
знань 29 “Міжнародні відносини”

Подається на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання
на відповідне джерело

_____ О.І. Бігун

Керівник роботи
Прокопчук О.А.
канд. екон. наук, доцент

Бігун О.І. «Україна в системі глобального військово-технічного співробітництва». - Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) освітнього ступеня за ОПП «Міжнародні економічні відносини» галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини». - Поліський національний університет, Житомир, 2024.

Кваліфікаційна робота присвячена комплексному аналізу стану та перспектив розвитку України в системі міжнародного військово-технічного співробітництва з урахуванням геополітичних факторів. Здійснено аналіз тенденцій розвитку міжнародної військово-технічної співпраці України. У роботі розглядаються вплив міжнародної підтримки на обороноздатність України. Особлива увага приділяється обґрунтуванню напрямів співпраці країн у сфері підтримки України.

Ключові слова: військово-технічне співробітництво, оборонна промисловість, міжнародне партнерство, стратегічне озброєння, державна політика.

Bigun O.I. «Ukraine in the system of global military-technical cooperation». - Qualification work on manuscript rights.

Qualification work for obtaining the first (bachelor's) educational degree under the OPP "International Economic Relations" field of knowledge 29 "International Relations" specialty 292 "International Economic Relations". - Polis National University, Zhytomyr, 2024.

The qualification work is devoted to a comprehensive analysis of the state and development prospects of Ukraine in the system of international military-technical cooperation, taking into account geopolitical factors. The analysis of the trends in the development of international military-technical cooperation in Ukraine was carried out. The work examines the impact of international support on Ukraine's defense capability. Special attention is paid to the justification of the cooperation of the partner countries during the Russian aggression against Ukraine.

Keywords: military-technical cooperation, defense industry, international partnership, strategic armament, state policy.

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОГО ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА.....	5
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНЕ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: СВІТ-УКРАЇНА.....	10
2.1. Ключові тенденції розвитку міжнародного військово-технічного співробітництва.....	10
2.2. Міжнародне військово-технічного співробітництва України.....	13
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА ОБОРОННОГО КОМПЛЕКСУ.....	19
ВИСНОВКИ.....	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	25

Вступ

Актуальність теми дослідження. Одним з найбільш важливих інструментів забезпечення національної безпеки будь-якої країни світу є військово-технічне співробітництво (ВТС). В умовах сучасних викликів та загострення міжнародної напруги, ВТС відіграє все більшу роль у зміцненні обороноздатності держав. Україна, як держава що протягом останніх років зіткнулася зі збройною агресією РФ, особливо зацікавлена у поглибленні військово-технічного співробітництва з іншими країнами. Ця необхідність зумовлена зміцненням та модернізацією армії та інтеграції України в систему міжнародної безпеки.

Методологічні засади військово-технічної співпраці, враховуючи її стрімкий розвиток на національному та міжнародному рівні, стає предметом активних досліджень науковців: Войтко С. В., Герасимчук В. Г., Сакалош Т.В., Горін Н. О., Білозубенко В.С., Охріменко О.О., Стеченко Д.М.

Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо розвитку та підвищення ефективності міжнародної взаємодії України у військово-технічній сфері.

Відповідно до поставленої мети дослідження, в роботі визначено такі завдання:

- розкрити сутність та основні принципи військово-технічного співробітництва (ВТС) на міжнародному рівні;
- здійснити аналіз сучасних тенденцій міжнародного військово-технічного співробітництва у світі та за участю України;
- обґрунтувати пропозиції щодо розширення участі та підвищення ефективності України у міжнародному військово-технічному співробітництві з урахуванням перспектив і змін в геополітичному середовищі.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних і практичних аспектів міжнародної військово-технічної співпраці.

Об'єктом дослідження є процес співробітництва у військово-технічній сфері на глобальному рівні та за участю України зокрема.

Для досягнення мети та вирішення основних задач дипломної роботи застосовані методи дослідження. При дослідженні сутності науково-технічного співробітництва були використані теоретичні та загальнологічні методи дослідження. Для вирішення окремих завдань були використані: методи економіко-статистичного аналізу (при обробці статистичних даних); методи експертної діагностики: порівняння, оцінювання (при зіставленні показників у динаміці); специфічні методи дослідження: методи збору та узагальнення інформації.

Перелік публікацій автора за темою дослідження:

- 1) Бігун О. Роль транснаціональних корпорацій та неурядових організацій у глобальному військово-технічному співробітництві. « *Наукові читання – 2024*»: збірник наукових праць за результатами науково-практичної конференції науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та молодих вчених НІІ менеджменту, бізнесу і права, присвячений Дню науки в Україні (м. Житомир, 25 травня 2024 року). Житомир: Вид-во «Поліський національний університет», 2024. С. 93-94.
- 2) Бігун О. Вплив міжнародного науково-технічного співробітництва на модернізацію української оборонної промисловості. Збірник наукових матеріалів за результатами всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти за міжнародною участю «Молодь у сучасній науці: погляд у майбутнє» (м. Хмельницький, 18 квітня 2024 року). Хмельницький. 2024.

Кваліфікаційна робота містить вступ, три розділи, один з яких має два підрозділи, висновки, та перелік використаної літератури. Обсяг кваліфікаційної роботи складає 28 сторінок та містить 4 таблиці та 2 схеми.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОГО ВІЙСЬКОВО- ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Міжнародне військово-технічне співробітництво (далі - МВТС) – це система взаємодії суб'єктів міжнародного права, спрямована на спільне вирішення завдань у сфері військової техніки. Варто зазначити, що дана взаємодія зміцнює держави на міжнародній арені, водночас зменшуючи бюджетне навантаження при створенні нових зразків озброєння та військової техніки та дозволяють отримати передові технології, що сприяють необхідному розвитку оборонно-промислового потенціалу.

МВТС охоплює різноманітні види діяльності, включаючи розробку, виробництво, модернізацію, ремонт та утилізацію озброєння, військової та спеціальної техніки, а також їх компонентів. Крім того, МВТС включає підготовку кадрів для військових та інших державних органів, що застосовують військову техніку, обмін науково-технічною інформацією та досвідом у сфері військової техніки та інші види співробітництва, що не суперечать міжнародному праву [22, с.65].

Основні принципи міжнародного військово-технічного співробітництва включають: дотримання принципів і норм міжнародного права, рівноправність і взаємну вигоду сторін, незастосування сили або погрози силою, повагу до суверенітету та територіальної цілісності держав, а також невтручання у внутрішні справи держав. МВТС має декілька ключових цілей: забезпечення безпеки та стабільності у світі, зміцнення обороноздатності держав, розвиток військово-технічного потенціалу держав, сприяння конверсії військово-промислового комплексу та боротьбу з міжнародним тероризмом і організованою злочинністю.

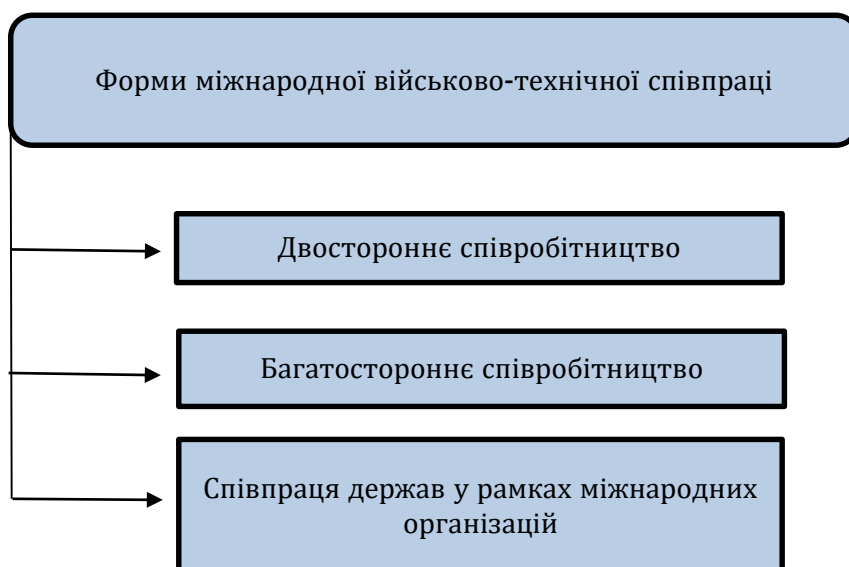

Рис.1.1 Форми міжнародної військово-технічної співпраці

Джерело: складено на основі [1].

Суб'єктами МВТС є держави, які здійснюють співробітництво через свої уповноважені органи; державні органи, такі як міністерства оборони, генеральні штаби, оборонні підприємства та інші органи, уповноважені здійснювати МВТС; а також недержавні суб'єкти, включаючи приватні компанії, що здійснюють діяльність у сфері військової техніки, науково-дослідні інститути, громадські організації та інші [17].

Географія МВТС розширюється, охоплюючи нові регіони, такі як Близький Схід, Південна Азія, Африка та Латинська Америка. Зростає експорт зброї з країн, які раніше не були значними гравцями на світовому ринку, зокрема Китаю, Індії, Південної Кореї. Це дестабілізує регіони, де зростає експорт зброї, збільшує ризик розповсюдження зброї масового знищення та ускладнює контроль над незаконним обігом зброї.

МВТС відіграє важливу роль у сучасному світі, дозволяючи державам зміцнювати свою обороноздатність, розвивати військово-технічний потенціал та сприяти забезпеченню безпеки і стабільності у світі. Однак, воно також може мати негативні наслідки, такі як мілітаризація міжнародних відносин, розповсюдження озброєнь, зростання напруженості у світі та ризик виникнення

збройних конфліктів. Важливо, щоб МВТС здійснювалося на основі принципів міжнародного права та з урахуванням інтересів усіх держав.

Ключові теорії, які пояснюють МВТС, включають реалізм, що стверджує прагнення держав до максимізації своєї безпеки та влади, використовуючи МВТС як інструмент для досягнення цих цілей; лібералізм, який підкреслює прагнення держав до співпраці та взаємовигідного обміну, де МВТС сприяє вирішенню спільних проблем; конструктивізм, що вважає держави формованими не лише матеріальними факторами, але й ідеями та нормами, де МВТС сприяє поширенню цих ідей і норм; критичну теорію, яка стверджує, що МВТС є інструментом для підтримки гегемонії домінуючих держав, що може призводити до експлуатації і залежності слабших держав; а також постмодернізм, який заперечує існування єдиної "істини" про МВТС і вказує на можливість різних інтерпретацій, що може призвести до непорозумінь і конфліктів.

МВТС регулюється міжнародним правом. Існує ряд міжнародних договорів та угод, які регулюють МВТС. Ці договори та угоди спрямовані на запобігання дестабілізації та конфліктів, а також на забезпечення того, щоб МВТС здійснювалося на відповідальній основі. Одним із найважливіших міжнародних договорів, що регулюють МВТС, є Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ). ДНЯЗ був укладений у 1968 році і спрямований на запобігання розповсюдженню ядерної зброї. Договір має 193 держави-учасниці, що робить його одним із найуніверсальніших договорів в історії.

Іншим важливим міжнародним договором, що регулюють МВТС, є Конвенція про заборону хімічної зброї (КХЗ). КХЗ була укладена в 1993 році і спрямована на знищення всіх запасів хімічної зброї у світі. Договір має 193 держави-учасниці.

Існує також ряд інших міжнародних договорів та угод, які регулюють МВТС, таких як:

- Конвенція про заборону біологічної та токсичної зброї (БТЗ)

- Вашингтонська угода про контроль над експортом зброї
- Віденська конвенція про дипломатичні відносини
- Віденська конвенція про консульські відносини

Ці договори та угоди відіграють важливу роль у забезпеченні того, щоб МВТС здійснювалося на відповідальній основі [13, с. 77].

Міжнародне військово-технічне співробітництво (МВТС) є важливою складовою сучасних міжнародних відносин, що має суттєвий вплив на безпеку та стабільність у світі. Як і будь-яке співробітництво, МВТС може мати як позитивні, так і негативні наслідки, і розуміння цих аспектів є критично важливим для формування збалансованої міжнародної політики (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Позитивні та негативні наслідки МВТС

Джерело: складено на основі [1].

Важливо зазначити, що МВТС відіграє ключову роль у зміцненні обороноздатності, розвитку військово-технічного потенціалу та забезпеченні безпеки. Проте, воно також може мати негативні наслідки, такі як мілітаризація

міжнародних відносин, розповсюдження озброєнь і ризик збройних конфліктів. Відповідно, МВТС повинно здійснюватися на основі принципів міжнародного права та враховувати інтереси всіх держав.

Регулювання МВТС здійснюється міжнародним правом, включаючи ряд міжнародних договорів та угод, спрямованих на запобігання дестабілізації та конфліктів. До найважливіших з них належать Договір про нерозповсюдження ядерної зброї, Конвенція про заборону хімічної зброї, Конвенція про заборону біологічної та токсичної зброї, Вашингтонська угода про контроль над експортом зброї, Віденська конвенція про дипломатичні та консульські відносини. МВТС є важливою складовою сучасних міжнародних відносин, яка має значний вплив на глобальну безпеку та стабільність. Як і будь-яке співробітництво, МВТС має як позитивні, так і негативні аспекти, і розуміння цих аспектів є критично важливим для формування збалансованої міжнародної політики.

РОЗДІЛ 2

МІЖНАРОДНЕ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: СВІТ–УКРАЇНА

2.1. Ключові тенденції розвитку міжнародного військово-технічного співробітництва у світі

У сучасному світі, де геополітична ситуація стає все більш складною, а технології озброєння постійно розвиваються, МВТС відіграє важливу роль у забезпеченні національної безпеки та стримуванні агресії. За результатами досліджень Стокгольмського міжнародного інституту досліджень миру (SIPRI) світові витрати на озброєння за період 2018-2022 років зросли на 12,7 % порівняно з попереднім п'ятиріччям [8]. Ця тенденція спричинена зростанням обсягів виробництва та торгівлі зброєю та військовою технікою, пов'язана з геополітичною конкуренцією, регіональними конфліктами, тероризмом, збільшенням військових бюджетів країн та появою нових технологій озброєння. Наслідками цього є підсилення мілітаризації світу, зростання ризику збройних конфліктів та посилення ролі військово-промислового комплексу.

Однією з ключових тенденцій розвитку МВТС є перерозподіл уваги імпортерів озброєнь відносно країн-експортерів, що зумовлено змінами воєнно-політичної обстановки на регіональному та глобальному рівнях, фінансово-економічними кризами та можливостями експортерів з виробництва товарів військового співробітництва, зокрема високотехнологічних. Особливо це стосується реалізації складних високотехнологічних проектів у сфері воєнно-морських та воєнно-повітряних сил, протиповітряної та протиракетної оборони. Також зростає частка високотехнологічних товарів військового призначення в імпорті, таких як авіаційна техніка, системи протиповітряної та протиракетної оборони, безпілотні літальні апарати та техніка воєнно-морських

сил [5]. Динаміка військових витрат макрорегіонів світу дає нам можливість оцінити масштаби капіталу вкладеного у військову промисловість (табл. 2.1.1).

Таблиця 2.1.1.

Військові витрати за регіонами світу, млрд дол. США

Регіон	2018 р.	2019	2020	2021	2022	2022/2018, %
<i>Світ</i>	1989,8	2073,1	2148,9	2163,6	2241,5	112,7
Африка	38,5	39,2	40,6	41,5	39,5	102,6
Північна Африка	17,2	18,2	19,3	19,0	18,4	107,3
Субсахарська Африка	21,4	21,0	21,3	22,5	21,1	98,8
Америка	881,3	926,1	968,2	957,3	945,8	107,3
Центральна Америка та Кариби	9,1	10,0	12,2	11,9	12,7	140,1
Північна Америка	821,1	866,0	906,5	896,9	886,3	107,9
Південна Америка	51,1	50,1	49,6	48,5	46,8	91,5
Азія та Океанія	505,6	530,9	549,7	563,7	583,1	115,3
Океанія	30,6	31,9	33,4	35,2	35,4	115,8
Північна Азія	88,8	94,3	94,6	94,6	96,5	108,7
Південна Азія	341,3	358,5	373,2	384,2	400,6	117,4
Південно-західна Азія	43,2	43,9	46,5	47,6	48,8	113,1
Центральна Азія	1,8	2,3	2,0	2,1	1,7	95,7
Європа	370,0	389,3	409,5	419,6	489,1	132,2
Центральна Європа	30,0	34,5	36,7	37,7	39,3	131,1
Східна Європа	82,5	86,9	89,9	91,2	148,9	180,5
Західна Європа	257,5	267,9	283,0	290,7	300,9	116,8
Середній Схід	194,4	187,7	180,9	181,5	184,1	94,7

Джерело: за даними [8].

Значну роль відіграють офсетні проекти, що сприяють розвитку власної військової промисловості країн-імпортерів, таких як Індія, Бразилія, Індонезія, Південна Корея та Туреччина, які вдосконалюють свою законодавчу та нормативну базу з офсетної практики. Удосконалюються також міжнародні коопераційні механізми з виробництва товарів військового призначення. У межах військово-технічного співробітництва країн НАТО і ЄС формуються транснаціональні корпорації у війсьній промисловості, які мають свої центри розробок та виробництва у різних країнах НАТО або ЄС і навіть у різних

регіонах світу. У ЄС і НАТО існує єдиний внутрішній ринок озброєнь та військової техніки, на якому частка закупівель ззовні дуже мала.

Посилення ролі нових суб'єктів МВТС, таких як транснаціональні корпорації (ТНК) і приватні військові компанії (ПВК), також змінює ландшафт військово-технічного співробітництва. ТНК стають домінуючими гравцями на світовому ринку озброєнь, контролюючи значні обсяги виробництва та експорту зброї, а також маючи значний вплив на політику урядів. ПВК, надаючи широкий спектр послуг у сфері безпеки, діють у "сірих зонах" міжнародного права, спричиняючи етичні та правові проблеми. Це призводить до зниження державного контролю над сферою МВТС, зростання ризику порушення прав людини та появи нових загроз для міжнародної безпеки.

Зростання нових технологій створює нові види озброєння, такі як кіберзброя, автономні системи та штучний інтелект, також впливає на міжнародну безпеку. Використання кіберзброї стає все більш поширеним, розвиток автономних систем озброєння викликає етичні та правові проблеми, а штучний інтелект використовується для розробки нових видів зброї. Це призводить до зростання ризику кібератак на критичну інфраструктуру, виникнення нових етичних дилем та ризику несанкціонованого застосування зброї [15, с.32].

МВТС також несе виклики та загрози, зокрема розповсюдження зброї масового знищення (ЗМЗ) та технологій її створення, дестабілізацію регіонів та розпалювання збройних конфліктів, порушення прав людини та гуманітарного права, а також корупцію та незаконний обіг зброї. Це загрожує глобальній безпеці, спричиняє гуманітарні катастрофи, ускладнює контроль над ЗМЗ, збільшує кількість жертв та руйнувань, спричиняє появу біженців та підсилює міжнародну напруженість. Неконтрольований експорт зброї до регіонів з напруженою політичною ситуацією та підтримка збройних конфліктів країнами-експортерами зброї сприяють зростанню ризику транснаціональних загроз, таких як тероризм. Порушення прав людини, застосування зброї проти мирного населення, використання заборонених видів зброї та безкарність за

воєнні злочини підривають авторитет міжнародного права. Корупція та незаконний обіг зброї сприяють зростанню організованої злочинності, підривають стабільність держав та поширюють зброю в регіонах, де вона може бути використана для насильства.

Глобальна воєнна промисловість переживає значні зміни, які впливають на виробництво та постачання озброєнь. Головні корпорації у цьому секторі все більше концентруються на контролі ключових технологій і розробок, тим часом як виробництво звичайного озброєння та військової техніки децентралізується серед середніх і малих інжинірингових компаній. Ця тенденція стосується не лише глобального ринку, а й впливає на країни-члени НАТО і ЄС, які контролюють трансферт інноваційних технологій та розробок в оборонній галузі. Важливим аспектом є також механізми розрахунків за військово призначення, де зростає використання кредитів для закупівель військової техніки та озброєнь, а також розширюється практика лізингових угод [16, с. 28-31].

2.2. Міжнародне військово-технічне співробітництво України

Міжнародне військово-технічне співробітництво (МВТС) України відіграє ключову роль у забезпеченні обороноздатності країни, особливо з огляду на поточну геополітичну ситуацію та війну з Росією. Завдяки МВТС Україна має можливість отримувати доступ до сучасних зразків озброєння та військової техніки, а також співпрацювати з провідними світовими виробниками ОПК.

МВТС України ґрунтується на наступних принципах:

- Відповідність міжнародному праву: МВТС України здійснюється у відповідності з принципами та нормами міжнародного права, зокрема з Договором про нерозповсюдження ядерної зброї, Режимом контролю за ракетними технологіями та іншими міжнародними угодами.

- **Захист національних інтересів:** МВТС України спрямоване на захист національних інтересів України, забезпечення її обороноздатності та безпеки.
- **Взаємовигідність:** МВТС України будується на принципах взаємовигідності та взаємної поваги суверенітету та територіальної цілісності держав-партнерів.
- **Державний контроль:** МВТС України здійснюється під державним контролем відповідно до законодавства України [15].

Основні цілі міжнародного військово-технічного співробітництва (МВТС) України включають зміцнення обороноздатності країни, забезпечення суверенітету та територіальної цілісності, участь у міжнародних миротворчих операціях, сприяння розвитку українського оборонно-промислового комплексу (ОПК) та залучення іноземних інвестицій в українську економіку.

У фінансовій структурі МВТС України зважаючи на воєнні дії, основну частку складає допомога у формі озброєння та військової техніки (табл. 2.2.1).

Таблиця 2.2.1.

Вартісна структура міжнародного військово-технічного співробітництва України, %

Рік	Озброєння та військова техніка	Спільні НДДКР	Військова підготовка та обмін досвідом
2020	60	25	15
2021	65	20	15
2022	70	20	10
2023	75	15	10
2023 р. до 2020 р., +/-	15	-15	-5

Джерело: за даними [9].

Таким чином співпраця у сфері оборонних закупівель, яка передбачає придбання озброєння, військової техніки та інших товарів військового призначення у іноземних держав, у 2023 році збільшилася на 25% у порівнянні з 2020 роком, що є результатом зміни оборонної стратегії України. У 2023 році

цей компонент становив 75% загального ВТС. Проте удвічі знизилась участь у спільних проектах з іноземними державами з розробки та виробництва озброєння, що може бути спричинене складністю їх проведення в умовах війни. Навчання українських військових за кордоном або за участю іноземних інструкторів є ще одним важливим аспектом МВТС, що підвищує професійну підготовку та бойову ефективність українських військових. Понад 100 тисяч українських військовослужбовців пройшли навчання за кордоном у рамках програм військової допомоги, що надали Україні понад 30 країн, зокрема, більше 34 тисяч військових отримали освіту в країнах Європейського Союзу, понад 30 тисяч — у Великій Британії, а близько 5 тисяч пройшли підготовку в Сполучених Штатах [11]. Навчання військових охоплює чотири ключові напрямки, кожен із яких має критичне значення для ефективної служби та виживання під час бойових дій. Перша група українських військових завершила навчання в Чехії 22 грудня 2022 року.

Участь українських військових у міжнародних миротворчих операціях є важливим напрямком МВТС, що підвищує міжнародний авторитет України та сприяє стабільності у регіонах конфліктів. Нарешті, ліцензування та експорт товарів військового призначення дозволяють Україні продавати озброєння, військову техніку та інші військові товари на міжнародному ринку, що сприяє розвитку національної економіки та ОПК.

Важливо зазначити, що МВТС України не є безперечною темою. Деякі експерти вважають, що воно може призвести до посилення мілітаризації країни та загострення геополітичної напруженості. З початком повномасштабної російської агресії у 2022 році Україна значно розширила співпрацю з країнами-партнерами у цій сфері. Обсяги міжнародної військової допомоги Україні зросли в рази, що дає їй можливість більш ефективно протистояти російському агресору. Очікується, що МВТС буде відігравати важливу роль у забезпеченні обороноздатності України й після закінчення війни, оскільки Україна потребуватиме допомоги іноземних партнерів у модернізації своєї армії.

Україна здійснює міжнародне військово-технічне співробітництво з рядом країн (табл. 2.2.2).

Таблиця 2.2.2.

Міжнародне військово-технічне співробітництво України

Країна	Напрямок співробітництва	Сума військової допомоги, млрд дол. США
США	Постачання летального озброєння (Javelin, Stinger), обмін розвідданими, навчання військових, спільні навчання та операції	20
Польща	Спільне виробництво САУ Krab, ремонт та модернізація військової техніки, навчання військових	5
Туреччина	Співпраця у виробництві БПЛА Bayraktar TB2, постачання озброєння та військової техніки, обмін розвідданими, навчання військових	2
Литва	Співпраця у сфері кібербезпеки та оборони, навчання військових, постачання летального озброєння	0,5
Велика Британія	Навчання військових (NLAW), постачання летального озброєння, співпраця у сфері кібербезпеки та оборони	1
Країни Балтії	Співпраця у сфері оборони та безпеки Чорноморського регіону, обмін розвідданими, навчання військових, постачання летального озброєння	1,5
Чехія	Ремонт та модернізація військової техніки, постачання запчастин та боєприпасів, навчання військових	0,5
Німеччина	Фінансова та гуманітарна допомога, постачання нелетального озброєння та військової техніки, співпраця у сфері кібербезпеки та оборони	0,5
Франція	Фінансова допомога, постачання летального озброєння, співпраця у сфері кібербезпеки та оборони	0,4
Канада	Навчання військових, постачання летального озброєння, співпраця у сфері кібербезпеки та оборони	0,3

Джерело: складено за даними [9].

Україна активно розвиває міжнародне військово-технічне співробітництво, залучаючи різні країни до спільних проєктів та ініціатив у сфері оборони. Сполучені Штати Америки надають Україні найбільшу

військову допомогу та є ключовим партнером України у сфері оборонних закупівель, постачаючи летальне озброєння, таке як протитанкові ракети Javelin та переносні зенітно-ракетні комплекси Stinger, що значно посилили обороноздатність України. У 2020 р. обсяг військово-технічного співробітництва між Україною та США становив 150 млн дол. США, що свідчить про стратегічне партнерство між двома країнами. Протягом трьох років обсяг цієї співпраці зріс значно — до 300 млн дол. США у 2023 р. Співпраця із США включає обмін технологіями, навчання та спільні військові ініціативи, що сприяє підвищенню ефективності та забезпечує Україні сучасне військове обладнання для захисту національних інтересів. Крім того, США забезпечують широкий спектр оборонного обладнання, включаючи радари, бронетехніку та засоби зв'язку. Співпраця також включає обмін розвідданими, навчання українських військових, проведення спільних військових навчань та операцій, що покращує координацію та взаємодію між країнами.

Польща є важливим партнером України у виробництві озброєння та військової техніки. Зокрема, обидві країни спільно виробляють самохідні артилерійські установки (САУ) Krab калібру 155 мм, які відзначаються високою точністю та дальністю стрільби. Польські заводи також займаються ремонтом та модернізацією української військової техніки, що допомагає продовжити її термін служби. Деякі українські підприємства оборонно-промислового комплексу були перенесені до Польщі з окупованих територій, що дозволило зберегти виробничі потужності. Польські інструктори навчають українських військових експлуатації та обслуговування польського озброєння та військової техніки, створюючи спільні навчальні центри.

Туреччина співпрацює з Україною у виробництві безпілотних літальних апаратів (БПЛА) Bayraktar TB2, які відіграли значну роль у збройному конфлікті на Донбасі. Україна також експортує ці БПЛА до інших країн, отримуючи додаткові фінансові ресурси. Туреччина постачає Україні бронетранспортери Kırpi, боєприпаси та інші види озброєння, а також здійснює обмін розвідданими та навчання українських військових.

Литва надає значну допомогу Україні у сфері кібербезпеки та оборони, обмінюючись досвідом та інформацією про кіберзагрози. Литовські інструктори навчають українських військових тактиці ведення бойових дій та використанню сучасного озброєння, створюючи спільні навчальні центри. Литва також постачає Україні летальне озброєння, включаючи протитанкові ракети та зенітні установки.

Велика Британія проводить навчальні програми для українських військових з експлуатації ракетних комплексів NLAW та іншого озброєння, забезпечуючи навчання як у Великій Британії, так і в Україні. Крім того, Велика Британія постачає Україні широкий спектр летального озброєння, надає фінансову допомогу для закупівлі озброєння та військової техніки, а також здійснює обмін розвідданими у сфері кібербезпеки та оборони.

Країни Балтії (Естонія, Латвія, Литва) активно співпрацюють з Україною у сфері оборони та безпеки Чорноморського регіону, беручи участь у спільних військових навчаннях та операціях, обмінюючись розвідданими та інформацією про ситуацію в регіоні. Вони також постачають Україні летальне озброєння та проводять навчальні програми для українських військових.

Канада, у рамках програми UNIFIER, розпочатої у 2015 р., проводить широкий спектр курсів для українських військових, зокрема з поводження зі зброєю, надання першої медичної допомоги, тактики патрулювання, права збройних конфліктів та кібербезпеки. Програма CWC-UA OMLT, започаткована у 2022 р., зосереджена на навчанні українських офіцерів плануванню та проведенню військових операцій. Навчальні програми проводяться як в Україні, так і в Канаді, що зміцнює обороноздатність України, підвищує бойову ефективність та сприяє співпраці між військовими обох країн.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну вітчизняний оборонно-промисловий комплекс (ОПК) зазнав значних втрат. Підприємства ОПК стали одними з пріоритетних цілей ворога, зазнавши ракетно-бомбових ударів та розграбування на окупованих територіях. Національні акціонерні, приватні та казенні заводи Міноборони України зазнали руйнувань. Значна частина радянських зразків озброєння та військової техніки (ОіВТ) була втрачена або потребує ремонту.

Масштабні бойові дії змусили Україну перейти від радянських ОіВТ до західних зразків озброєння. Виник безпрецедентний запит на якісне, сучасне та потужне озброєння для ЗСУ. З'явилися нові приватні виробники, які, не обмежені бюрократичними процедурами, досягли значних успіхів у виробництві безпілотників, радіоелектронних засобів та програмного забезпечення. російська агресія 2022 р. завдала нищівного удару по українському оборонно-промислому комплексу (ОПК). Підприємства ОПК стали одними з першочергових цілей ворога, зазнавши ракетно-бомбових ударів та розграбування на окупованих територіях. Знищенню підлягали заводи Міноборони – державні, акціонерні та приватні. Однак, війна відкрила для вітчизняного ОПК й нові можливості.

По-перше, масштабні бойові дії змусили Україну протягом кількох місяців здійснити "вибуховий" перехід від радянських зразків озброєння та військової техніки (ОіВТ) до поставок західних аналогів від партнерів по "Рамштайну". Це відкриває доступ до нових технологій, ноу-хау та можливостей співпраці з країнами НАТО. По-друге, в українському суспільстві виник безпрецедентний запит на якісне, сучасне та потужне озброєння для ЗСУ. На хвилі волонтерства, поряд з державними структурами, до підтримки армії активно долучилися приватні виробники. Не обмежені бюрократичними

процедурами та орієнтовані на швидкий результат, вони досягли значних успіхів, зокрема, у виробництві безпілотників (повітряних та морських), радіоелектронних засобів та програмного забезпечення. Таким чином, війна, завдавши значних руйнувань українському ОПК, одночасно створила сприятливі умови для його модернізації та посилення.

Перехід до західних зразків озброєння, зростання ролі приватного сектору та підтримка суспільства дають стратегічний напрямок для визначення місця України в архітектурі регіональної та глобальної безпеки. Саме тому Україна має вибудувувати нову оборонну модель (табл. 3.11.). Вона має на меті створити більш сучасну, ефективну та стійку армію, що ґрунтується на принципах НАТО та враховує досвід країн-членів Альянсу.

Таблиця 3.1.1.

Етапи трансформації нової оборонної моделі

Етапи трансформації	Ключові завдання	Очікувані результати
1. Гарантії військово-технічної підтримки	Термінова допомога, модернізація та підготовка до членства в НАТО	Підвищення боєздатності та оборонних спроможностей ЗСУ
2. Вступ до НАТО	Набуття юридичного членства, інтеграція у колективну безпеку	Геостратегічне переміщення України, доступ до передових технологій
3. Внутрішні перетворення ЗСУ	Реформування доктрини, структури, технологій, кадрів	Формування армії за стандартами НАТО

Джерело: складено на основі [9].

Успішна оборонна модель вимагає комплексного підходу до реалізації. На перший план стає партнерство щодо розробки концепції майбутніх сил ЗСУ, бачення «майбутньої армії» України, що є важливим аспектом в підготовці до членства в НАТО. Як зазначав О. Резніков: «Без зовнішньої допомоги ми не будемо здатні здійснити швидке переозброєння та набути спроможностей в оптимальний термін... Партнери, вочевидь, не будуть інвестувати в модель, яка, з одного боку, істотно відрізняється від принципів і стандартів НАТО. А з іншого – конфліктує з їхніми інтересами у військово-технічній та економічній сфері. Це визначає загальну рамку нашого руху» [7].

Рішення поставити на перше місце посилення оборонного партнерства з країнами НАТО для підвищення своєї обороноздатності, дасть змогу Україні, приєднавшись до програми НАТО «Партнерство заради миру», поглибити співпрацю з державами-членами та отримати доступ до цінних ресурсів для модернізації оборони. Крім того, участь у спільних військових навчаннях з членами НАТО не тільки покращить взаємосумісність, але й продемонструє відданість України регіональній безпеці. Хоча спільні оборонні ініціативи можуть потенційно обмежити незалежне прийняття Україною рішень у питаннях оборони, тоді як зовнішня допомога може надаватися з політичними умовами, які підривають національні інтереси. Крім того, аутсорсинг оборонних можливостей союзникам по НАТО може послабити національну безпеку України через зменшення її самостійності у стратегічному оборонному плануванні. Тому Україна повинна ретельно збалансувати співпрацю з країнами НАТО, захищаючи свій суверенітет і національні інтереси. Перехід на нову оборонну модель потребує широкої підтримки з боку українського суспільства. Важливо, щоб громадяни розуміли важливість цих реформ та були готові до змін.

Одним з не менш вагомих рішень для інтеграції у колективну безпеку є зосередження на збільшенні співпраці з країнами Європейського Союзу в оборонній сфері. Беручи участь в оборонних ініціативах під проводом ЄС, Україна може отримати вигоду від спільного досвіду та ресурсів для ефективного протидії загальним загрозам безпеці. Розширення обміну інформацією про загрози безпеці з партнерами з ЄС сприятиме більш скоординованій реакції на нові виклики, посилюючи регіональну безпеку. Крім того, пошук фінансування оборонних проєктів через програми ЄС дозволить Україні інвестувати в критичні оборонні можливості та технології, зміцнюючи свою загальну оборонну позицію.

Виконання цих стратегічних цілей, дозволить Україні суттєво зміцнити свої позиції та стримати потенційні загрози. Координуючи військову підготовку та обміни з ключовими союзниками, Україна може покращити свою оборонну

готовність і побудувати міцні відносини з країнами-партнерами. Перехід на нову оборонну модель є складним, але необхідним процесом, який має ключове значення для майбутнього України. Успішне втілення реформ дозволить Україні створити більш сильну та безпечну країну, а також зблизитися з членством в НАТО.

ВИСНОВКИ

Міжнародне військово-технічне співробітництво (МВТС) відіграє важливу роль у забезпеченні обороноздатності України в умовах сучасних викликів та загроз. Співпраця з іноземними партнерами дозволяє Україні отримувати доступ до сучасних зразків озброєння та військової техніки, що дає можливість українській армії протистояти російському агресору на рівних. Крім того, завдяки навчальним програмам, які проводять інструктори з інших країн, українські військові стають більш кваліфікованими та боєздатними. МВТС також сприяє зміцненню співпраці з країнами-партнерами, що розвиває політичні, економічні та військові зв'язки України з іншими державами.

Основними напрямками МВТС України є співпраця у сфері оборонних закупівель, де Україна отримує у іноземних держав озброєння, військову техніку та інші товари військового призначення. Україна також бере участь у спільних з іноземними державами проектах з розробки та виробництва озброєння та військової техніки, що сприяє інтеграції передових технологій та знань у нашій оборонній промисловості. Ремонт та модернізація української військової техніки на підприємствах іноземних держав забезпечують підтримку її боєздатності на високому рівні. Українські військові проходять навчання за програмами, які проводять інструктори з інших країн, що підвищує їхню кваліфікацію та боєздатність. Участь у міжнародних миротворчих операціях дає Україні можливість набути досвіду ведення бойових дій в умовах реальних конфліктів, а також зміцнює її міжнародні позиції. Ліцензування та експорт товарів військового призначення дозволяють Україні зміцнювати свій оборонний потенціал через експорт озброєння та військової техніки до інших країн.

МВТС України має як позитивні, так і негативні аспекти. До позитивних аспектів можна віднести зміцнення обороноздатності країни, підвищення рівня підготовки військових та розвиток співпраці з країнами-партнерами. Проте існують і негативні аспекти, такі як зростання мілітаризації країни, загострення

геополітичної напруженості та можливість залежності від іноземних постачальників озброєння.

Щоб покращити військово-технічне співробітництво, Україна має віддати пріоритет переходу на нову оборонну модель, щоб створити більш сучасну, ефективну та стійку армію. Зміцнюючи оборонне партнерство з країнами НАТО, посилюючи співпрацю з країнами ЄС і беручи участь у двосторонніх оборонних угодах з ключовими союзниками, Україна може протистояти новим загрозам безпеці та посилювати свою оборонну готовність. Хоча існують такі виклики, як занепокоєння щодо суверенітету, обмеження ресурсів та історична напруженість, Україна може подолати ці перешкоди за допомогою стратегічного планування, дипломатії та зобов'язань сприяти міцному партнерству на міжнародній оборонній арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації. Київ : КНЕУ, 2004. 275 с.
2. Бадрак В. Надання прав підприємствам ОПК України на здійснення зовнішньоекономічної діяльності – вимога часу. Безпековий огляд ЦДАКР. 2018. № 2 (89). С. 13–16.
3. Бегма В. М. Офсетна практика в системі ВТС України як чинник забезпечення економічної безпеки держави. *Стратегічні пріоритети*. 2010. № 4 (17); с. 100-103.
4. Білетов, В. І., Закалад, М. А., Пивовар, О. П., & Ворона, Т. О. (2014). Стратегія військово-технічного співробітництва Збройних Сил України в умовах їх євроінтеграції та переходу на євростандарти. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*, (3), С. 122-126.
5. Горбулін В. П. Хроніки передбачень: 2006–2017. Харків : Фоліо, 2017. 255 с.
6. Офіційний сайт Житомирського бронетанкового заводу. URL: <https://mil.in.ua/uk/tag/zhytomyrskyy-bronetankovyy-zavod/> (дата звернення : 12.05.2024)
7. Офіційний сайт Міністерства оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2023/07/07/konturi-ukrainskoi-oboroni-majbutnogo-kolonka-oleksiya-reznikova-informacijnomu-agentstvu-interfaks-ukraina/> (дата звернення : 14.05.2024).
8. Офіційний сайт Стокгольмського міжнародного інституту досліджень миру. URL: <https://www.sipri.org> (дата звернення : 24.05.2024).
9. Офіційний сайт Укроборонпрому. URL: <https://ukroboronprom.com.ua/> (дата звернення : 11.05.2024).
10. Мазаракі, А. А., Мельник, Т. М., Іксарова, Н. О., Петренко, В. В., Сидоренко, О. М., та ін. Зовнішня торгівля України: XXI століття: монографія.

Київ: Київський національний торгово-економічний університет. 2016. 600 с.

11. Понад 12 тисяч українських військових пройшли підготовку за програмою НАТО, – Міноборони. URL: <https://kamenckoe.net/news/ponad-12-tysyach-ukrayinskyh-vijskovykh-projshly-pidgotovku-za-programoyu-nato-minoborony/> (дата звернення 16.04.2024).

12. Свергунов, О. О. Світові тенденції розвитку воєнно-економічного співробітництва у сферах розробок та виробництва озброєнь: досвід для України. *Стратегічні пріоритети*. Вип. 3(40). 2016. С. 45-53.

13. Свергунов, О. О. Стратегічне управління імпортою політикою у сфері військово-технічного співробітництва в умовах криз: світовий досвід та Україна. *Стратегічні пріоритети*, 1(34). 2015. С. 26-33, DOI: 10.1234/567890.

14. Софронов, О. О. Військово-технічне співробітництво в системі забезпечення національної безпеки України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, Вип. 95(1). 2011. С. 23-25.

15. Терлецький Р. М. Правові аспекти регулювання військово-технічного співробітництва України з іноземними державами. *Юридична наука*. Вип. 7; 2013. С. 111-117.

16. Фанін І. С. Військово-технічне співробітництво України в процесі розвитку євроатлантичної інтеграції: безпековий вимір. Іван Сергійович Фанін: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2010, 22 с.

17. Ханін І. Г. Співробітництво з міжнародними організаціями як чинник розвитку військово-промислового комплексу України. *Ефективна економіка: електронне наукове видання*. 2015. Вип. 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4456>.

18. Циганкова Т. Глобальний бренд країни у сучасних технологіях торговельно-маркетингової діяльності. *Міжнародна економічна політика*. 2011. Вип. 1–2. С. 5–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mep_2011_1-2_3.

19. Шевцов А.І., Бондарчук Р.В., Гриненко О.В.. Оборонно-промислова політика України: пріоритетні напрями та шляхи їх реалізації. *Стратегічні пріоритети*. 2011. Вип. 1 (18). С. 105-111.

20. Шевцов А. І., Гриненко О. В. Міжнародне військово-технічне співробітництво у сфері виробництва ОВТ як засіб забезпечення розвитку ОПК: уроки для України. Стратегічні пріоритети. 2010. Вип. 1 (14). С. 117-122.

21. Шемаєв В. М. Інформаційне супроводження військово-технічного співробітництва України з іноземними державами як інструмент забезпечення економічної безпеки держави. Економіка і організація управління. 2014. Вип. 3-4 (19-20). С. 288-292.

22. Ю. В. Толочний. Стратегічні пріоритети. 2011. Вип. 4 (21). С. 108-112.